

Deze rubriek is de plaats om verslag te doen van congressen, studiedagen en andere evenementen die mogelijk interessant zijn voor kwalitatief onderzoekers. Redacteur is Harrie Jansen: hj.kwalon@gmail.com.

Is Qualitative Analysis Software *really* comparable?

De internationale conferentie over kwalitatieve analysesoftware

Harrie Jansen

Op 22 en 23 april 2010 werd in Utrecht in het gebouw van de Universiteit voor Humanistiek het eerste internationale congres gehouden dat ooit door KWALON is georganiseerd. Initiator en hoofdorganisator Jeanine Evers had hiervoor een samenwerkingsverband ontwikkeld met onze Vlaamse zusterorganisatie KwalitatiefSterk, het Duitse Forum Qualitative Sozialforschung/Qualitative Social Research (Freie Universität Berlin) en het Britse CAQDAS networking project (University of Surrey). De conferentie werd bovendien ondersteund door de Universiteit van Humanistiek en DANS (KNAW).

Een IJslandse vulkaan gooide in de dagen vóór de conferentie flink wat roet in het eten door het vliegverkeer te belemmeren. Niettemin kon het programma toch grotendeels worden afgewerkt en was ook het merendeel van de inschrijvers tijdig ter plaatse.

Het experiment

De organisatoren waren er in geslaagd om ontwikkelaars van een achttal gangbare analyseprogramma's te committeren aan de analyse van een bestand met teksten en video's over de kredietcrisis uit diverse digitale bronnen (kranten, tijdschriften, websites), verdeeld over twee publicatieperiodes (juni 2008 en juni 2009). Zij kregen de opdracht om de diversiteit in kaart te brengen van de oorzaken en gevolgen van de kredietcrisis, zoals die in die bronnen door verschillende auteurs aangewezen werden.

De vergelijking van de acht rapportages over deze analyseopdracht zou dan als het ware in vivo zichtbaar maken welke relevante praktische en methodologische verschillen er zijn tussen de verschillende analyseprogramma's. En die verschillen zouden vervolgens onderzoekers kunnen helpen bij de keuze van een analyseprogramma voor hun eigen onderzoek, zo was het idee. De steeds opnieuw opduikende vraag van onervaren onderzoekers om advies over de keuze van het juiste analyseprogramma, was een aanleiding tot de organisatie van deze conferentie.

Mede door de vulkanische aswolk konden jammer genoeg slechts vier van de acht analyses gedemonstreerd worden, maar er bleef voldoende over om de conferentie interessant te maken.

Voor de presentaties van de analyses in het kader van dit experiment waren de plenaire ochtenden gereserveerd in het conferentieprogramma. De eerste dag stonden de ‘Grote Twee’ in het centrum van de aandacht: het van oorsprong Australische NVivo en het in Duitsland ontwikkelde Atlas.ti. Door genoemde omstandigheden was helaas het ook veel gebruikte MAXqda niet vertegenwoordigd.

Al vrij snel werden de methodologische beperkingen van het experiment duidelijk. Ondanks de gemeenschappelijke dataset bleven zoveel ‘variabelen’ ongecontroleerd variëren – waaronder om te beginnen al de selectie van het materiaal uit de aangeboden grote berg – dat het onmogelijk was om te beoordelen hoe en welke verschillen in analysesresultaat te maken hadden met welke verschillen tussen de programma’s. Het experiment was dan ook niet zozeer een wetenschappelijk experiment, maar eerder een originele manier om een discussie te organiseren, een sociaal experiment. En als zodanig was het zeker geslaagd. Iedereen vond het een bijzondere prestatie om software-ontwikkelaars zo bij elkaar te krijgen en in hun kaarten te laten kijken – zeker ook gezien de commerciële context van veel software-ontwikkeling. Een van de grenzen van die openheid was overigens vooraf al duidelijk geworden: het nieuwe Veyor mocht niet gepresenteerd worden vanwege een nog lopende patentaanvraag.

De inhoudelijke discussie spitste zich al gauw toe op het al veel besproken structurele verschil tussen NVivo en Atlas.ti, namelijk de respectievelijk lineair-hiërarchische structuur van de begripsontwikkeling versus de meer organische netwerkvormige begripsontwikkeling. Zie hierover de doortimmerde bijdrage van Reinoud Bosch en Agnes Mühlmeier elders in dit nummer. Overigens is mij op de conferentie niet duidelijk geworden welk effect dit structurele verschil in codemanagement feitelijk heeft gehad op de analyses van de teksten over de kredietcrisis en de inhoudelijke resultaten van die analyses.

Dat brengt mij op een algemeen punt waar heel weinig aandacht aan is geschonken, namelijk de disciplinaire en theoretische achtergrond van de analisten. Software-ontwikkelaars zijn op de eerste plaats technici; die kwalificatie is niet het meest aangegeven criterium voor een selectie als sociaalwetenschappelijk onderzoeker. Kortom: er werd in deze conferentie wel erg veel van de techniek verwacht. Misschien zijn we dezelfde kant op aan het gaan in kwalitatief onderzoek als in kwantitatief onderzoek is gebeurd en wordt NVivo de kwalitatieve SPSS, met het gevaar dat de elektrotechniek als een alibi gaat werken voor wetenschappelijke analyse. Anderzijds kan het voor de maatschappelijke status van survey-achtige vormen van praktijkgericht kwalitatief onderzoek wel positief werken. Enfin, hier doemt de discussie op over de verhouding tussen hbo- en universitair onderwijs/onderzoek die tot nu toe in KWALON niet gevoerd is.

Presentaties door gebruikers

Het middagprogramma bestond uit parallelsessies met presentaties door onderzoekers over hun ervaringen met analyseprogramma’s. Er was een grote verscheidenheid van onderwerpen. Bijvoorbeeld de relatie tussen kenmerken van Atlas.ti en de inhoudelijke theorievorming volgens de Grounded Theory-benadering, analyse van specifieke data-

typen (video), de combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve data-analyse met één programma, vergelijking van analyseprogramma's binnen een specifieke discipline (psychologie) en toepassingen van specifieke programma's voor specifieke onderzoekstypen, zoals linguïstisch onderzoek. Dit maakte mij weer eens bewust van de grote verscheidenheid aan vormen van analyse en theorievorming in de sociaalwetenschappelijke onderzoekswereld.

Kortom: de conferentie was een geslaagde onderneming, met name ook door de samenwerking die is ontwikkeld met andere organisaties op het terrein van kwalitatief onderzoek. Dat biedt uitzicht op meer samenwerkingsprojecten en evenementen in de toekomst.

Een frisse duik in de software

Cas Barendregt

Eerdere KWALON-studiedagen had ik aan mij voorbij laten gaan. Maar deze keer ging het over kwalitatieve analyse software, en omdat we 'op de zaak' onlangs twee licenties van Nvivo hadden bemachtigd, wilde ik graag gaan. Veel van het onderzoek dat we doen, is kwalitatief van karakter, maar meestal weinig academisch. Bovendien merkte ik dat ondanks de beschikbaarheid van NVivo ik verknocht ben aan de tekstverwerker, spreadsheet en, hoe heet zoiets, het programma waarmee je mappen en bestanden organiseert. Met deze drie-eenheid organiseer ik meestal mijn tekstuele data. Bovendien had ik bij de paar keer dat ik van dergelijke analyseprogramma's gebruikmaakte, gemerkt dat ik na het open coderen en het hiërarchisch organiseren ervan, min of meer klaar was. Althans de reflecties op de data deed ik in de tekstverwerker, daarbij overigens wel steeds de inmiddels georganiseerde data raadplegend. NVivo (en Ethnograph) gebruikte ik vooral als 'storage and retrieval'-hulpjes. Ik wilde ook naar deze conferentie om mezelf te stimuleren vaker van NVivo gebruik te maken en meer van de mogelijkheden te profiteren. Kortom, ik kwam om te halen en minder om te brengen.

Het was fijn om op de Universiteit van Humanistiek te gast te zijn. Klein en betrokken, een beetje rommelig ook, ik voelde me er thuis. Maar de UvH is ook ambitieus op het gebied van kwalitatief onderzoek en dat was een van de redenen om gastheer te zijn van deze conferentie.

The experiment

Geef de ontwikkelaars van de software een berg data over de kredietcrisis, een onderzoeksvraag en laat ze hun gang gaan en dan ons vertellen hoe ze dat hebben aangepakt en welke hindernissen ze tegenkwamen. Petje af voor de mensen/bedrijven die op deze